

**ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ЕСТЕТИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ТА ДИЗАЙНУ»**

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка 24-25 вересня 2020 року відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Теоретико-методичні аспекти технологічної освіти учнівської та студентської молоді засобами естетичної культури та дизайну». У конференції взяли участь професори, викладачі, аспіранти й студенти вищих навчальних закладів, учителі та методисти шкіл України, зокрема – Глухова, Києва, Кривого Рогу, Кропивницького, Полтави, Слов'янська, Тернополя, Умані, Чернігова, ін.

З вітальним словом до учасників конференції звернулась декан факультету технологій та дизайну професор Валентина Титаренко. З доповідями виступили: Андрій Терещук – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (тема «Технологічна освітня галузь у змісті державного стандарту Нової української школи»), Ніна Слюсаренко – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету (тема «Історико-педагогічні аспекти технологічної освіти»), Микола Курач – доктор педагогічних наук, доцент, декан гуманітарно-технологічного факультету Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (тема «Перспективи підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій в контексті нових освітніх тенденцій») та інші знані в Україні фахівці в галузі технологічної освіти.

У ході онлайн-дискусії з науковцями, аспірантами, студентами та вчителями закладів загальної середньої освіти було обговорено проблеми: теорії і практики розвитку технологічної освіти та дизайну; продукування культурно-просвітницьких і дизайнерських ідей та естетичних цінностей в умовах сучасної практики вітчизняної освіти, культури та дизайну; пропаганди цінностей української культури, освіти та дизайну засобами естетичної культури; регіональні надбання та перспективи сучасної технологічної освіти, естетичної культури та дизайну; творчого внеску вітчизняних наукових шкіл, учених, діячів культури та працівників освіти у розвиток сучасної технологічної освіти, культури та дизайну. Аспіранти освітньо-наукової програми 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології), вчителі трудового навчання виступили зі змістовними доповідями й під час інтерактивної онлайн-взаємодії зі студентами – майбутніми вчителями трудового навчання та технологій – переконливо довели: щоб бути успішним педагогом сьогодні необхідно мати глибокі теоретичні знання з фаху, володіти сучасними педагогічними та виробничими технологіями й ключовими компетентностями.

За результатами проведеної конференції видано збірник матеріалів «Теоретико-методичні аспекти технологічної освіти учнівської та студентської молоді засобами естетичної культури та дизайну» (Полтава, 2020), який містить наукові статті про актуальні питання технологічної та дизайн-освіти України і зарубіжжя.

Пропонуємо зацікавленому читачеві добірку матеріалів конференції, пов'язаних із науковими дослідженнями зі спеціальності 014 Середня освіта.

А. МАКАРЕНКО ПРО СОЦІАЛЬНУ РОЛЬ ПРАЦІ

Валерій Титаренко

Одним із основних принципів педагогічної системи А. Макаренка є поєднання навчання і виховання з виробничою працею, становлення особистості громадянина-трудівника в системі виробничих відносин. Його положення про головну роль праці у цілісному процесі формування особистості молодшої людини звучить нині досить актуально, адже праця – це основа всебічного розвитку особистості. Різні види трудової діяльності школярів розвивають у них трудові вміння і навички та вольові якості. Праця включає учнів у складну систему суспільних відносин, формує морально-ціннісні орієнтації. Кінцевою метою виховання особистості є її підготовка до виконання комплексу дій, необхідних для суспільного життя – ролі громадянина, працівника, громадського діяча, сім'янина. Роль працівника передбачає вміння і бажання трудитися, створювати нові матеріальні та духовні цінності. Головне завдання трудового виховання – це вироблення потреби у праці, правильного ставлення до цілей, процесу, результатів праці та до людей праці.

У основу виховання колективу та особистості А. Макаренко ставив колективну працю, органічно поєднану з навчанням, грою, спортом. Центральним місцем в його системі є поєднання повноцінної середньої освіти з продуктивною працею на технічно добре обладнаній базі. Творчо використовувати ідеї педагога у трудовій і професійній підготовці – означає осмислити їх з урахуванням нових можливостей і освітньо-виховних завдань, поставлених перед сучасною системою освіти.

Низкою науковців здійснено успішні спроби вивчення проблеми трудового виховання та культури праці (П. Атутов, Г. Боркова, С. Журавель, М. Скаткін, В. Сухомлинський, В. Струманський, Д. Тхоржевський, Е. Фарапонова, С. Ткачук та ін.). Ними неоднаразово підкреслено, що здійснюючи трудове виховання і добиваючись перш за все оволодіння дітьми знаннями, вміннями і навичками в галузі конкретної трудової діяльності, відомий педагог одночасно вирішував завдання розумового виховання, даючи можливість дітям творчо планувати роботу; він враховував необхідність морального виховання шляхом вимоги дисципліни, організованості, старанності у праці, у дбайливому ставленні до інструментів і матеріалів; реалізував завдання естетичного виховання, звертав увагу учнів на гармонію самого процесу колективної праці, на красу результатів праці, поезію «трудої доблесті» і сумлінності в праці (Коротов, 1989).

Педагог вважав, що не може бути істотної різниці між працею фізичною і розумовою, що у тій чи іншій праці важливою стороною є насамперед організація трудового зусилля, його по-справжньому людська сторона (Нежинский, 1976); він не абсолютизував роль праці, а розглядав її як дуже важливу частину загальної системи виховання. Досить відомі і часто вживані слова Макаренка про те, що праця без крокуючих поряд освіти і виховання буде як би «нейтральним процесом». Можна пригадати й такий вислів педагога: «Ви можете примусити людину працювати, але якщо одночасно з цим ви не будете її виховувати політично і морально, то така праця буде просто нейтральним процесом, що не дає позитивного результату» (Коротов, 1989).

Велике значення для розвитку колективу, як підкреслював Антон Семенович, має не тільки кінцевий результат, але й сам процес колективної діяльності, його організація. Педагогічно цілеспрямована організація праці з правильним розподілом обов'язків, врегулюванням взаємовідносин у колективі, постійним зростанням його ділового й морального рівня приносить учневі не меншу радість, ніж успішний підсумок спільної праці (Коротов, 1989).

У своїх виступах А. Макаренко рішуче заперечував штучні зв'язки праці з навчанням, виступав проти безплідних намагань механічного поєднання школи й виробництва. Це був протест саме проти формально-догматичного підходу до питань

поєднання навчання з виробничою працею, коли праця була лише підґрунтям для старої теорії і практики навчання (Нежинский, 1976; Коротов, 1989).

Відомий педагог, не заперечуючи зв'язку загальної трудової підготовки з майбутньою професійною спрямованістю того чи іншого вихованця, наполягав на тому, що праця і виховання у праці є найважливішим чинником формування особистості; вагоме значення мала також політехнічна основа комунарського виробництва, хороша колективна організація праці. А. Макаренко відмічав, що в умовах трудової залежності, виробничих відносин проявляється в характері особистості «особлива риса широти й різнобічності поглядів, звичок, точок зору тощо». При цьому він наголошував, що процес навчання у школі й виробництво продукції впливають на особистість тому, що вони руйнують ту межу, яка лежить між фізичною та розумовою працею.

У розумінні видатного педагога джерело творчої праці полягає не стільки в тому, який зміст праці, а й у ставленні людини до праці: «Творча праця можлива лише тоді, коли людина ставиться до роботи з любов'ю, коли вона усвідомлено бачить у ній радість, розуміє користь і необхідність праці, коли праця стає для неї основною формою прояву особистості і таланту»; таке ставлення до праці можливе лише тоді, коли утворюється глибока звичка до трудового зусилля, коли ніяка робота не здається неприємною, якщо в ній є який-небудь зміст (Коротов, 1989). «Якщо до роботи підходити тверезо, то треба визнати, що багато є робіт важких, неприємних, нецікавих, багато робіт вимагає великого терпіння, звички переборювати больові, гнітючі відчуття в організмі» (Нежинский, 1976).

Зміст складного виробництва, у яке залучені вихованці, А. Макаренко вбачав у можливості організації їхньої праці і професійної підготовки з урахуванням нахилів й інтересів окремих груп вихованців. Наприклад, при заводі комуни імені Дзержинського були створені цехи креслення та інструментальні цехи, плановий і комерційний відділи, конструкторське бюро та інші служби. У комуні враховувались особливості і нахили як хлопчиків, так і дівчаток. Було помітно, що у дівчаток робота по металу рідше, ніж у хлопчиків, викликає особливі відчуття, їх менше приваблює праця, пов'язана з емульсією, бризками, брудом, а більше цікавить праця, яка вимагає чистоти, точності, акуратності. Дівчатка ж випереджають хлопців у процесі збірки «найточніших вузлів», де необхідна не тільки точність рухів руки, а й точність очей, але ще й дуже суворе розташування частин на столі (Коротов, 1989).

Для того, щоб праця здійснювала правильний виховний вплив на дітей, вона, на думку Макаренка, мала бути посильною, результативною, осмисленою, творчою, педагогічно доцільною, колективною. Праця, що стає особистісно важливою для кожного вихованця – одне із фундаментальних положень макаренківської педагогіки: «Трудовий клопіт» – це не просто шлях до засобів існування, – пише Макаренко, – це ще й етика, це філософія нового світу, це думка про єдність трудівників, це думка про нову щасливу людину. Як же ми можемо виховати цього майбутнього громадянина, якщо ще змалку не надамо йому можливості пережити досвід його трудового клопоту і в ньому викувати свій характер, своє ставлення до світу, до людей, тобто свою моральність» (Гриценко, 1997).

Через систему «трудове господарство – колектив» А. Макаренко виховував у колоністів і комунарів «господарську позицію» стосовно оточуючого світу, виробляв у них звичку раціонально використовувати робочий час, берегти колективну власність, з повагою ставитися до результатів своєї праці і праці товаришів (Бобрицкая, Ковтун, Крамущенко, 1991). А. Макаренко вимагав від самої людини безперервної праці, зусиль, умінь ставити перед собою важливі цілі і сміливо прямувати до їх здійснення. Керівний принцип ставлення А. Макаренка до людини сформований у таких словах: «Якщо хто-небудь запитав, як би я зміг визначити в короткій формулі сутність свого педагогічного досвіду, – я б відповів: якомога більше вимогливості до людини, і якомога більше поваги до неї...» (Балабанович, 1951). За Макаренко праця стає природнім проявом зростаючих творчих сил. Людина, що не вміє і не хоче працювати, що приховує своє невміння похвальбою, що займається непотрібними марними справами викликає у колоністів зневагу і сміх. Таким

чином, досвід колонії переконує в тому, що А. Макаренко зробив «господарче» центральним пунктом організації колективної життєдіяльності, будував свою роботу так, що у господарстві мають переважати педагогічні завдання, а не вузькогосподарські. Така система становлення виховного колективу є головною лінією педагогічної праці А. Макаренка, стимулом розвитку виховного й освітнього процесів у їх єдності та взаємодії (Бобрицкая, Ковтун, Крамущенко, 1991; Балабанович, 1951).

Основні ідеї і положення педагогічної системи А. Макаренка, пов'язані з трудовим вихованням та культурою праці, мають важливе значення для становлення особистості сучасного учня, формування потреби у праці, працьовитості, суспільно-трудової активності, свідомої дисципліни праці та інших моральних якостей людини, необхідних для її суспільно-корисної трудової діяльності, відображають соціально-моральний аспект у вирішенні завдань трудового виховання. Таким чином, трудове навчання набуває виховального, розвивального і профорієнтаційного, тобто інтегративного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

Балабанович Е. А. С. Макаренко. Очерк жизни и творчества. Государственное издательство культурно-просветительной литературы. Москва, 1951. 255 с.

Бобрицкая В. И., Ковтун В. Н., Крамущенко Л. В. А. С. Макаренко. Жизнь и педагогическая деятельность. Полтава, 1991. 190 с.

Гриценко Л. И. Личностно-социальная концепция А. С. Макаренко в современной педагогике (Сравнительный анализ отечественного и зарубежного макаренковедения): Монография. Волгоград : Перемена, 1997. 265 с.

Коротов В. М. (Ред.). (1989). Развитие идей А. С. Макаренко в теории и методике воспитания. Москва: Педагогика, 1989. 320 с.

Нежинский Н. П. Макаренко А. С. и педагогика школы. Киев : Рад. школа, 1976. 264 с.

ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ

Тарас Чернявський

Графічний дизайн – вид сучасного мистецтва, який полягає у створенні графічних об'єктів (листівок, логотипів, візиток, веб-сайтів) за допомогою різних видів графіки. Головна ідея графічного дизайну – з'єднати естетичні принципи й функціональні завдання в одному виконанні.

Графічний дизайн є одним із найбільш поширених видів дизайнерської творчості. Отримавши разом з розвитком реклами на початку ХХ ст. певне піднесення, прикладне графічне мистецтво сьогодні впливає практично на всі сфери життя суспільства.

Сьогодні графічний дизайн використовують у рекламі, видавничій діяльності та друкарстві, в кіно й на телебаченні, комп'ютерній та електронній техніці, паблік-релейшнз, інших галузях масової інформації; недарма його інколи називають комунікаційним дизайном.

Засобами графічного дизайну створюють візуальні повідомлення різної складності та призначення – від короткого рекламного оголошення до об'ємного друкованого видання, від люмінесцентного покажчика до великого світлового інформаційного табло. Для цього вистосовують традиційні способи друку, комп'ютерну техніку та інші сучасні засоби відображення інформації.

Словосполучення «графічний дизайн» зовсім недавно стосувалося лише друкарської продукції; воно означало структурування й організацію друкарського тексту і зображень з метою інформування читачів. Для цього використовувалися графічні способи: лінії й штрихування, вензелі та різні прикрашені шрифти.

У сучасній графіці існують ті ж принципи ліній і штрихів – векторна графіка, кольорових плям – растрова графіка, а набір шрифтів величезний і можливості кольорових рішень необмежені. Для виконання застосовують цифрові технології.

У сучасному графічному дизайні виділяємо декілька основних напрямів:

- графічний дизайн офісної продукції (дизайн візиток, бланків, конвертів, заставок на робочий стіл тощо);
- графічний дизайн рекламної продукції (дизайн реклами в ЗМІ, зовнішньої реклами, а також плакатів, презентацій);
- графічний дизайн поліграфічної продукції (дизайн каталогів, флаєрів, листівок, буклетів);
- графічний дизайн сувенірної продукції (дизайн листівок, календарів, блокнотів, ручок, чашок, прапорців тощо).

До основних розробок графічного дизайну також відносяться провідні елементи фірмового (корпоративного) стилю компанії – логотип, торговий знак, фірмовий персонаж тощо. Оформлення веб-сайту, яке виконується відповідно до фірмового стилю, теж не обходиться без елементів графічного дизайну. Завданням графічного дизайну для веб-сайту є створення комфортної атмосфери для засвоєння інформації на сторінках Інтернет-простору. Графічний дизайн поєднує у собі текстовий дизайн і професійно створені макети сторінок.

Зародження графічного дизайну в Україні відбулося в кінці XIX – на початку XX ст. Той час відзначався мистецькими творами, що мали яскравий національний характер. У графічному дизайні (прикладній графіці) того часу, поряд із використанням українських орнаментальних форм, відповідних принципів стилізації зображення, національного характеру набуває також графіка кирилических літер.

У наш час у пошуках національного в графічному дизайні більшість авторів приділяють увагу виключно проблемам форми й формотворення. На нашу думку, такий підхід притаманний більше промислового дизайну. Специфіка ж графічного дизайну як засобу комунікації вимагає також аналізу «незображальної» його сторони. Великого значення тут набуває характер тексту, прихованих та асоціативних значень твору. Недаремно до графічного дизайну все частіше застосовують визначення «комунікативний», а продукт дизайну розглядають як «повідомлення».

Українська культура пропонує шляхи вдосконалення візуальної системи українського дизайну в таких аспектах, як:

- використання базису знаків та символів;
- застосування типової колористичної гами, яку формують твори декоративно-ужиткового мистецтва;
- розробка характерної графеми шрифтів;
- відтворення етнічно забарвлених (натурально або імітовано) фактур і текстур;
- створення іміджу героїв графічної продукції шляхом акцентування на характерних засобах невербального спілкування (жести, міміка);
- використання елементів традиційного одягу;
- демонстрація фрагментів звичаєвих традицій та обрядової ритуалістики;
- уведення в зображення предметно-просторового середовища національно ідентифікованих об'єктів – природи (рослинного та тваринного світу), архітектури, товарів українського виробництва тощо.

На нашу думку, ці аспекти мають стати вагомим орієнтиром підготовки майбутніх фахівців-дизайнерів нової формації, оскільки таке бачення багато в чому збігається з основними принципами концепції розвитку української дизайн-освіти.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ КИЛИМАРСТВА

Алла Кісь

Килимарство посідає значне місце серед багатьох видів декоративно-ужиткового мистецтва як мистецтво виготовлення килимів та килимових виробів (доріжок, гобеленів, килимових покриттів) ручним або машинним способом.

Одним із найвідоміших центрів килимарства є Решетилівка Полтавської області, де здавна виготовляли гладкі (безворсові) шерстяні килими з рослинним і рідше – геометричним орнаментом.

Наразі перед освітянами стоїть завдання активного долучення молодого покоління українців до здобутків національної культури, зокрема і в сфері декоративно-прикладного мистецтва. Питання особливостей навчання шкільної молоді килимарству продовжує бути актуальним, але його вирішенню надано недостатньо уваги.

Проблемі навчання учнівської молоді декоративно-прикладному мистецтву присвячено дисертаційні роботи Ю. Коломійця, В. Мусієнко, Л. Оршанського, В. Радкевича, Л. Савки, Н. Кардаш та ін.; цю проблематику відображено в працях Н. Мамчур, В. Титаренко, Т. Федан, А. Цини та ін.

Метою доповіді є аналіз методичних аспектів навчання старшокласників килимарству як одному із видів декоративно-прикладного мистецтва.

Навчання старшокласників технології виготовлення килимів відбувається поетапно. Відзначимо, що технологія виготовлення килимового полотна складається з таких основних етапів: 1) підготовчі роботи у килимарстві; 2) виконання пітканевих прокидок; 3) завершальні роботи у килимарстві.

Навчання старшокласників підготовчим роботам у килимарстві спрямоване на опанування ними операцій, що дають можливість почати власне ткання килимового виробу. Якість підготовчих робіт є однією зі складових якості всього виробу загалом.

У процесі навчання учні усвідомлюють, що підготовчі роботи в килимарстві включають: снування основи; плетіння кіски; утворення чину; розміщення вирівнювальної смуги; виконання попередньої смуги; набувають умінь, навичок снування основи різними способами (залежно від побудови кросен-рами), плетіння кіски для попередження зісковзування основи з цвяхів та зберігання рівномірного розподілу ниток основи по всій ширині виробу, утворення чину за допомогою розподільчої палиці, розміщення вирівнювальної смуги для утворення рівного краю виробу, і, нарешті, виконання попередньої смуги для підтримування краю виробу й запобігання його висипанню.

Преходячи до етапу ткання килима, старшокласників навчають виконувати пітканеві прокидки, з яких складається килимове полотно. Пітканеві прокидки можуть бути одноколірні (простий смугастий візерунок по всій ширині килима від лівого до правого краю) або різноколірні (візерунок з різних фігур). У цьому випадку кожний колір викладається окремими пітканевими прокидками та окремими нитками відповідного кольору.

При виконанні геометричних візерунків, коли орнамент складається лише з самих простих однотонних смуг, можна не використовувати технічні малюнки натуральної величини. Також без технічного малюнка можна обійтись, коли візерунок складається з елементів, побудованих уступами (типу візерунка для вишивки хрестиком). У таких випадках для дотримання симетричності візерунка відносно горизонтальної вісі та правильної форми фігур потрібно рахувати пітканеві прокидки.

У процесі роботи над килимом старшокласники вивчають техніки ткання: рахункові техніки і техніку «кружляння». Рахункові техніки застосовуються, коли при тканні візерунка відраховують для кожного кольору потрібну кількість ниток основи; при цьому нитки піткання лягають горизонтально і, з'єднуючись між собою, утворюють контур рисунка. Рахунковими техніками виготовляють килими з геометричними або

геометризованими візерунками. До рахункових технік належать: техніка «дірчаста», техніка «на межову нитку», техніка «на пряму нитку». Техніка «кружляння» використовується лише у килимах із рослинним орнаментом; цією технікою виконують квіткові візерунки, що мають плавно вигнуті лінії, кола, овали, закруглення та інші дрібні елементи.

Останній етап у створення килима – завершальні роботи. Це низка робіт із завершення процесу ткання виробу й знімання його з кросен, попередня обробка краю виробу, а також обробка його поверхні. Виконуючи завершальні роботи, старшокласники опановують операції ткання кінцевої смуги для вирівнювання верхнього краю килима по горизонталі по верхньому краю виробу та його утримання від обсипання, обробки верхнього краю виробу (його відокремлюють від кросен за рахунок відрізання згори натягнутих ниток основи), обробку нижнього краю виробу шляхом заплітання краю і в'язання вузлів.

Важливо сформувати у старшокласників у навчальному процесі обізнаність, що в сучасному українському килимарстві існує багато видів кінцевого оздоблення килимів і виробів, які є різними за величиною і кольором, за територією-ареалом застосування. Учні отримують інформацію, що всі види оздоблення килимових виробів можна розподілити на дві великі групи за матеріалом, використаним для виготовлення оздоблювальних деталей, та вчать виконувати оздоблення з ниток основи, що залишаються після закінчення процесу ткання килимового полотна вгорі і внизу, та оздоблення з пряжі піткання – торочки прості, торочки з додаванням яскравих ниток. Китиці, обкручені ниткою, китиці вузлові тощо.

Таким чином, процес виготовлення килимів на основі використання традиційних технологій українського килимарства є творчим, а вивчення старшокласниками традицій національної культури і народного мистецтва дозволяє прилучитися до краси предметів, якими здавна користувались у повсякденні, сприяє вихованню у них естетичного смаку, активізує оцінку прекрасного. Вивчення властивостей природних матеріалів, їх художньої обробки, а також підвищення професійної майстерності і творчого рівня в оволодінні технологією і різними техніками ткання має на меті забезпечити найбільш ефективні умови формування творчих здібностей старшокласників.

ЛІТЕРАТУРА

- Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.
- Жук А. Українські народні килими XVII – поч. XX століття. Київ : Наук. думка, 1973. 166 с.
- Запаско Я. Українське народне килимарство Київ : Мистецтво, 1973. 110 с.
- Освітні технології : навч.-метод. посіб. /О. М. Пехота та ін.; за ред О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2003. 255 с.

Матеріал підготувала
Лариса Лисенко,
 аспірантка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка